

Nationalekonomi, privatekonomi
och kommunbidrag:

Om plånboksröstning och röstköp i svenska riksdagsval

HENRIK JORDAHL

FÖRORD

De miljöpengar som Göran Perssons regering delade ut till kommunerna 1998 fick stor uppmärksamhet, inte bara i lokaltidningarna i de kommuner som beviljades bidrag. Processen för att bestämma vilka kommuner som skulle få del av pengarna, byggde inte på någon i förväg given princip eller praxis. Nationalekonomerna Matz Dahlberg och Eva Johansson har lanserat tanken att regeringen använde dessa medel för att köpa politiskt stöd i kommuner med lätttrörliga väljare. Men är det överhuvudtaget möjligt för en regering att köpa röster med hjälp av ekonomiska bidrag?

Henrik Jordahl, disputerad nationalekonom i Uppsala, har undersökt frågan närmare i sin doktorsavhandling. Han menar att ekonomiska motiv spelar roll för hur människor röstar, men att många andra faktorer också har stor betydelse. Genom att analysera svenskars röstande i riksdagsvalen och kommunbidragens utformning, kommer han fram till att röster kan köpas, och att kostnaden för en röst är i genomsnitt 140 000.

Kvantifieringar av detta slag är förrädiska, provocerande och effektiva – på en och samma gång. Men man behöver inte tro på siffran, eller ens försvara den kvantifierande metoden för att finna diskussionen om väljares och regeringars mål och bevekelsegrunder intressant. Jordahls analys spelar därmed roll för hur demokratiska samhällen bör fatta beslut, inte bara om hur miljöpengar ska delas ut till kommuner. Skriften bör läsas inte minst av den som tror att politik handlar huvudsakligen om värderingar och ideologier.

En tidig version av denna skrift har kommenterats av Daniel Rubenson, doktorand i statvetenskap vid London School of Economics. Ansvar för slutprodukten är dock enbart författarens.

ANDREAS BERGH

redaktör för Bertil Ohlin Institutets skriftserie

FÖRFATTARENS FÖRORD

I arbetet med min doktorsavhandling fick jag viktig hjälp av en rad personer som alla förtjänar ett tack för detta. För givande diskussioner och kloka synpunkter vill jag därför tacka mina handledare Sören Blomquist och Nils Gottfries, men även Niclas Berggren, Timothy Besley, Per-Anders Edin, Eva Johansson, Stefan Laséen, Michael Lewis-Beck, Henry Ohlsson, David Strömberg och Andreas Westermark, samt diverse deltagare vid ett flertal konferenser. Jag vill också uttrycka min tacksamhet till Jan Wallander och Tom Hedelius stiftelse för samhällsvetenskaplig forskning för finansiellt stöd under merparten av min forskarutbildning. Ett tack går också till Niclas Berggren, Dan Johansson, Nils Karlsson och Daniel Rubenson för de förslag och synpunkter de givit mig under författandet av den här skriften. Insamlandet av mitt datamaterial underlättades av att Torbjörn Berglund, Matz Dahlberg, Eva Johansson, David Strömberg och Olof Åslund vänligt försåg mig med flera av de uppgifter som jag behövde. Datamaterialet har delvis gjorts tillgängligt av Svensk Samhällsvetenskaplig Datatjänst (SSD). Materialet i Svensk valundersökning (1985–1994) samlades ursprungligen in av ett forskningsprojekt vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet under ledning av Sören Holmberg och Mikael Gilljam. Varken SSD eller primärforskarna bär ansvar för analyser och tolkningar som presenteras i denna skrift.

HENRIK JORDAHL

1. Inledning

I vilken utsträckning går politikerns och väljares beslut att förklara med hjälp av ekonomiska modeller? Till stor del handlar min doktorsavhandling om just detta. I den här skriften sammanfattar och förklarar jag de delar ur min avhandling som rör svenska väljare (och i viss mån politiker), men några få nya tankar och synpunkter har också inkluderats. I huvudsak behandlas två frågeställningar. För det första hur väljarna reagerar på ekonomiska förändringar och vad detta kan avslöja om deras bakomliggande motiv då de röstar. För det andra hur väljarnas reaktioner gör vissa politiska beslut mer attraktiva än andra för en röstfiskande regering. Det visar sig att svenska väljare till en betydande del ser till egenintresset när de röstar. Något tillspetsat kan man dessutom säga att de låter sig köpas för bidragspengar. Med hjälp av riktade kommunbidrag kan en regering förbättra sitt stöd till en ungefärlig kostnad av 140 000 kronor per röst.

Jag för också, mot bakgrund av de presenterade resultaten, en kort diskussion om lämpliga beslutsordningar för omfördelningspolitik. Att förespråka vissa beslutsordningar och inte vissa beslut för att uppnå politiska förbättringar är den logiska konsekvensen av att de politiska besluten förklaras med andra – inte minst ekonomiska – variabler. Förbättringar ska här, vilket James Buchanan är noga med att påpeka, förstås i den mer värdenutrala meningen att de politiska besluten närmare avspeglar de önsknings som medborgarna faktiskt har – inte ett närmande mot den samhällsordning som forskaren själv önskar se förverkligad.

2. Plånboksröstning

Det har visat sig att ungefär en tredjedel av förändringarna i valresultat och politiska opinionsundersökningar kan förklaras av ekonomiska faktorer. Det finns förstås mycket annat än kronor och ören som avgör hur människor röstar, men det är slående hur central roll ekonomin ändå spelar. I tre av de fyra valundersökningar (1985–94) från Göteborgs universitet som jag har studerat har sysselsättning och arbetslöshet varit den fråga som flest svenskar angett som valets viktigaste (1988 var miljöfrågan viktigast). För en ekonom ligger det nära till hands att gå längre och fråga sig om inte människor bör förväntas bete sig på ett liknande sätt i vallokalen som de gör i snabbköpet. Tanken är att en person varaktigt drivs av liknande motiv, vilka tar sig uttryck i sökande efter låga priser i snabbköpet och så kallad plånboksröstning i vallokalen. Samtidigt säger mig de osäkra kunskapskällorna introspektion och politisk retorik att politiska ställningstaganden inte primärt bygger på egenintresse i en snävare mening. Ställd inför dessa diametralt motsatta synsätt har jag istället för att anta att det ena av dem är korrekt, försökt mäta *i vilken utsträckning* svenska väljare drivs av egenintresse när de röstar.

TIDIGARE STUDIER

Mitt empiriska tillvägagångssätt är inte nytt. Ekonomiskt betonad analys av väljarbeteenden har – förutom av oräkneliga politiker och deras assistenter – studerats intensivt av både nationalekonomer och statsvetare. Bland de äldsta systematiska undersökningarna märks bidrag av Rice, Tibbitts och Åkerman. Enligt en nyligen publicerad översiktsartikel av Lewis-Beck och Stegmaier omfattar den relevanta litteraturen i dag fler än 300 böcker och artiklar. Sitt egentliga startskott fick den ekonomiskt inriktade valforskningen emellertid först i början av 1970-talet med artiklar av Goodhart och Bhansali, Mueller samt Kramer. Dessa pionjärer och deras tidiga efterföljare studerade samband mellan

makroekonomiska variabler och regeringars popularitet eller valresultat. Över längre tidsperioder är sådana samband sällan helt stabila, men Peter Nannestad och Martin Paldam beskriver ändå fyra relativt robusta resultat:

1. väljarna håller regeringen ansvarig för den ekonomiska utvecklingen,
2. arbetslöshet och inflation är de viktigaste variablerna,
3. väljarnas förväntningar är bakåtblickande med en kort tidshorisont, och
4. en regerings popularitet eroderar med tiden.

Nackdelen med dessa rent makroekonomiska studier är att sambanden mellan å ena sidan ekonomi och å andra sidan röster eller popularitet kan tolkas både som att väljarna agerar enligt sina egenintressen och som att de drivs av ett vidare allmänintresse. Lägre inflation och arbetslöshet är bra för alla och därmed även för den enskilde individen. Det går inte att veta om väljare som stödjer en regering som framgångsrikt bekämpat arbetslösheten gör så för att det gynnar dem själva personligen eller för att de har något slags allmänintresse för ögonen.

Det första försöket att testa om väljare i huvudsak drivs av egenintresse eller av allmänintresse gjordes i en numera klassisk artikel från 1976 av Donald Kinder och Roderick Kiewit. Deras metod bygger på antagandet att väljare som ser till ett allmänintresse baserar sin röst på hur hela landets ekonomi har utvecklats under den sittande regeringens tid vid makten, medan väljare som drivs av sina egenintressen huvudsakligen ser till hur den personliga ekonomin har förändrats under den innevarande mandatperioden.¹ Vad gäller den personliga ekonomins mikroekonomiska variabler är antagandet okontroversiellt. Den som söker främja ett allmänintresse har ingen anledning att i valet mellan olika politiska alternativ endast ta hänsyn till sin egen ekonomiska situation. Antagandet om hela landets ekonomi är mer diskutabelt. Eftersom en stark och växande ekonomi gynnar så gott som alla män-

niskor går det, som redan nämnts, utmärkt att utifrån sitt egenintresse stödja en regering som har lyckats väl med den ekonomiska politiken. Som till exempel ekonomen Assar Lindbeck har noterat kan de flesta tänkas drabbas av en ökad risk att bli uppsagda när arbetslösheten stiger. Problemet med en vid definition av egenintresset är att hypotesen att människor i politiken agerar i enlighet med sitt egenintresse blir snudd på omöjlig att förkasta. En väg ut ur detta dilemma är att bortse från att röstning som baseras på makroekonomiska storheter skulle kunna förklaras av egenintresse.

Enligt Kinder och Kiewits resultat, som bygger på intervjuundersökningar i samband med 1974 och 1976 års kongressval, reagerar amerikanska väljare nästan uteslutande på makroekonomiska variabler. Därmed blir deras slutsats att plånboksröstning, det vill säga reaktioner på mikroekonomin, inte kan vara speciellt utbredd bland amerikanska väljare. Ett flertal liknande studier – både av USA och av andra länder – har sedan bekräftat denna slutsats. Mest känd är Michael Lewis-Becks innehållsrika genomgång av intervjuundersökningar i Storbritannien, Frankrike, Tyskland, Italien, Spanien och USA. Sören Holmberg konstaterar i den enda svenska studien av det här slaget att kortsiktiga förändringar i människors privatekonomi endast bidrog med en blygsam förklaring till hur de röstade i 1982 års riksdagsval. I sin bok *Det gemensamma bästa: om egenintresset och allmänintresset i västerländsk politik* går Leif Lewin igenom litteraturen och hävdar att de mikroekonomiska variablernas relativt modesta effekt på regeringars gunst hos väljarna gör hypotesen om själviska väljare ohållbar.²

NYA METODER

Det finns emellertid ett betydelsefullt problem med ovanstående undersökningar. I studier av ett tvärsnitt av befolkningen är makroekonomiska variabler per definition konstanta. Inga förändringar kan registreras eftersom intervjuerna är gjorda vid en enskild tidpunkt. Därför har forskarna tvingats att bygga sina analyser på intervjuperso-

nernas rapporterade uppfattningar om ekonomiska variabler. Men fastän uppfattningar – även om de är felaktiga – hjälper till att forma åsikter, saknar dessa studier oundvikligen den viktiga länken mellan ekonomiska variabler och väljarnas uppfattningar om dem. Genom att lägga samman intervjuundersökningar från flera på varandra följande val går det emellertid att undkomma det här problemet för de makroekonomiska variablernas del. Till skillnad från intervjusvar är ekonomiska tidsserier inte subjektiva.

Resultaten från de studier som har analyserat flera val åt gången skiljer sig ifrån de tidigare resultaten i det att väljarna tycks reagera kraftigare på privatekonomiska förändringar. Gregory Markus visar i två på varandra följande studier att de amerikanska väljarna faktiskt tog stor hänsyn även till mikroekonomiska variabler när de röstade i presidentvalen 1956–88. Det nya mönstret är ännu tydligare i Danmark. Nannestad och Paldam menar till och med att »danskar röstar till största delen med plånboken«. I likhet med dessa studier har jag studerat flera val på en gång, närmare bestämt de svenska riksdagsvalen 1985–94 (för vilka de nödvändiga uppgifterna fanns tillgängliga i de svenska valundersökningarna). Till skillnad från mina föregångare presenterar jag statistiska resultat som utnyttjar det faktum att varje deltagare i de svenska valundersökningarna intervjuas i anslutning till två på varandra följande riksdagsval. Jämförelser av hur en och samma person röstar vid två olika tillfällen förbättrar möjligheterna att identifiera kausala samband eftersom risken att resultaten beror på sådana skillnader mellan människor som datamaterialet inte fångar upp, som regel är lägre med den här typen av så kallade panelskattningar. Metoden bygger dock på antagandet att de icke-ekonomiska förklaringsfaktorerna till hur en enskild person röstar (exempelvis ideologisk övertygelse) inte förändras mellan de studerade valen.

Tyvärr tillåter inte datamaterialet att objektiva variabler används även för att beskriva förändringar hos väljarnas privatekonomiska status. Istället mäts denna variabel med svar på frågan om den egna finan-

siella situationen har förbättras, förblivit ungefär den samma eller försämrats under de senaste 2–3 åren. Att inkludera intervjuoffrens faktiska inkomster och förmögenheter står följaktligen högst upp på min önskelista över förbättringar i framtida svenska valundersökningar. Inga politiska variabler, till exempel sådana som fångar upp effekter av kriser och skandaler, ingår i den empiriska analysen.

Trots att svensk politik kännetecknas av proportionell representation och ett flerpartisystem gör jag den gängse uppdelningen av partierna i två block. Ett vänsterblock som inkluderar socialdemokraterna, vänsterpartiet och miljöpartiet och ett högerblock bestående av moderaterna, kristdemokraterna, folkpartiet, centerpartiet samt, när det var aktuellt, ny demokrati. Under den studerade tidsperioden gör min blockuppdelning inte så stort våld på den faktiska situationen i riksdagen. Möjligen går det att invända att miljöpartiet har orienterat sig från en position en bit åt höger 1985, till en position betydligt längre vänsterut 1994. Som tur är rör det sig här om ett litet parti och de kvalitativa sambanden tycks inte förändras med behandlingen av miljöpartiet.

DE SVENSKA VÄLJARNA

Genom att analysera hur de olika stickprov av svenskar som ingår i valundersökningarna uppger att de har röstat visar jag att personer vars privatekonomi har förbättrats tenderar att rösta på den sittande regeringen. Dessutom tenderar de som är eller har varit arbetslösa under mandatperioden att rösta på socialdemokraterna, vänsterpartiet eller miljöpartiet. Nannestad och Paldam finner ett liknande resultat: att arbetslösa danskar överger konservativa men inte socialdemokratiska regeringar. Det har visat sig att ingenting ökar sannolikheten för att vara arbetslös i framtiden så mycket som att bli det i dag. Detta kombinerat med en förväntan att en vänsterregering erbjuder mer generösa arbetslöshets- och socialförsäkringar än en högerregering förklarar att de arbetslösa tenderar att rösta på något av vänsterblockets partier. Det finns också en allmän tendens att stödja den sittande regeringen när

inflationen eller arbetslösheten faller, men trots detta är det svårt att tolka resultaten som att svenska väljare framför allt bryr sig om social välfärd eller det allmänna bästa.³ Tvärtom påverkar den egna ekonomiska situationen den enskilda rösten nästan lika mycket som landets ekonomi gör. Ett tecken på att plånboksröstning är en viktig del av de svenska väljarnas beteende och att egenintresse är en viktig drivkraft även i vallokalen.

Låt mig ange några ungefärligt uppskattade sannolikheter för att illustrera resultaten. Om arbetslösheten stiger med 4 procentenheter (en standardavvikelse⁴ mer än den genomsnittliga ökningen under den studerade perioden) minskar sannolikheten för att »medelvensson« ska rösta på den sittande regeringen med 17 procentenheter. För inflationen är motsvarande minskning 9 procentenheter. En person som blir arbetslös röstar på socialdemokraterna, vänsterpartiet eller miljöpartiet med 13 procentenheters större sannolikhet än om han hade haft kvar sitt arbete. Slutligen ökar sannolikheten att stödja den sittande regeringen med 6 procentenheter om väljarens privatekonomi förbättrats istället för att ha förblivit ungefär densamma.

Enligt undersökningen har valresultaten i de studerade valen dock främst påverkats av landets ekonomi. Orsaken till detta är att makroekonomin påverkar alla väljare och dessutom i samma riktning. Även om privatekonomins utveckling är en relativt viktig bestämningsfaktor för den enskilda rösten kan de olika individuella effekterna ta ut varandra eftersom vissa har fått det bättre medan andra har upplevt försämringar. På samma sätt är individuell arbetslöshet en betydelsefull orsak till hur enskilda medborgare röstar, men eftersom den stora majoriteten har ett arbete blir effekten på valresultatet ändå liten. Arbetslösheten i landet, som kan observeras av och influera samtliga väljare, är däremot en mycket viktig förklaringsfaktor till valutgången.

Jag har också undersökt om en regeringskoalitions politiska färg har betydelse för hur den bedöms av väljarna. Enligt Andersons så kallade *klientelhypotes* är väljarna mer benägna att stödja vänstern när arbets-

lösheten stiger. Anledningen är att väljarna då prioriterar åtgärder som ökar sysselsättningen och de har anledning att tro att vänsterpartierna är skickligare på att föra en sådan typ av politik. Motsvarande antas gälla för inflation som kan tänkas gynna de mer återhållsamma partierna i högerblocket.⁵ Om 1994 års val exkluderas ur mitt datamaterial återstår endast val där den sittande regeringen var socialdemokratisk. Även om förändrad inflation inte har någon statistiskt säkerställd effekt på rösterna i dessa val är sannolikheten att stödja det majoritetsägande vänsterblocket precis som tidigare lägre när arbetslösheten stiger. Det är alltså bara individuellt upplevd arbetslöshet som innebär ett ökat stöd för vänsterblocket; *klientelhypotesen* får inte stöd i undersökningen. Mönstret motsäger däremot inte den alternativa så kallade *kärnfrågehypotesen* (som framförts av bland andra Powell och Whitten) enligt vilken en vänsterkoalition straffas extra hårt om arbetslösheten stiger. Anledningen sägs vara att vänsterns väljare bryr sig mer intensivt om arbetslösheten och därför bestraffar »sin regering« hårdare om den inte klarar av att ta itu med detta problem. Arbetslöshetens negativa effekt på sannolikheten att rösta för regeringen eller dess stödpartier är mycket riktigt kraftigare under den socialdemokratiska regeringsperioden 1985–91 än under hela den studerade perioden 1985–94, och som redan nämnts tycks inflationsförändringar inte ha haft någon effekt på väljarna mellan 1985 och 1991. Vilket slags rationellt beteende som *kärnfrågehypotesen* bygger på är dock något oklart. Det kan även tänkas att förändringar i inflation och arbetslöshet påverkar väljarna kraftigare ju högre nivån på respektive variabel är, eller att effekterna bara går att påvisa när arbetslösheten och inflationen överstiger varsitt tröskelvärde. För att undersöka detta krävs det emellertid data från betydligt fler tidsperioder än de som min studie bygger på.

Upptäckten att plånboksröstning är en viktig del av svenskt väljarbeteende låter sig dock inte generaliseras till att även gälla andra länder. Egenintressets betydelse har i skilda studier uppvisat väsentliga avvikelser mellan länder. Men det faktum att svenskar verkar vara mer lagda

för plånboksröstning än amerikaner kan tolkas med Kinder och Kiwiets »kulturhypotes«. Enligt denna hypotes är det mer naturligt för oss svenskar att hålla regeringen ansvarig för ekonomiska förändringar om vi jämförs med de mer individualistiskt präglade amerikanerna. Ett kännetecknande drag hos välfärdsstaten är ju att politikerna aktivt och i stor utsträckning påverkar medborgarnas välfärd.

3. Kommunbidragens effekt på valresultaten

När väljarna bryr sig så pass mycket om sin privatekonomi ligger det nära till hands att misstänka regeringar för att mer direkt försöka utnyttja sin politiska makt i syfte att förbättra sina utsikter att väljas om. Onekligen verkar det realistiskt att en regering har bättre möjligheter att påverka flödet av skatter och bidrag än nivån på makrovariabler som inflation och arbetslöshet, en kritik mot de traditionella studierna av röstning och regeringars popularitet som har framförts av Stigler. I en närliggande gren av litteraturen har intresset av denna anledning förskjutits från politiska konjunkturcykler till politiska budgetcykler.

RÖSTKÖP I SVERIGE

Enligt Uppsalaekonomerna Matz Dahlberg och Eva Johansson finns det starka skäl att frukta att denna form av röstköp har förekommit i Sverige. Den socialdemokratiska regeringen tog några månader före 1998 års riksdagsval beslut om miljöbidrag på sammanlagt 2,3 miljarder kronor till 42 av de 115 kommuner som hade ansökt om medel till investeringar för en ekologiskt hållbar utveckling samt för att öka sysselsättningen i kommunerna. Om denna urvalsprocess, som för övrigt varken byggde på i förhand bestämda regler eller på någon etablerad praxis, presenterar Dahlberg och Johansson några intressanta samband. Vis-

serligen påvisar de att sannolikheten att beviljas bidrag var högre för kommuner som hade givits en hög (!) miljöranking av tidningen Miljöeko och för kommuner där det fanns få lediga platser på arbetsmarknaden, men samtidigt hade kommuner med en relativt stor andel lättrorliga väljare större chans att erhålla pengar än kommuner där väljarna var mer säkra på hur de skulle rösta.

Ovanstående samband mellan osäkra väljare och bidrag överensstämmer väl med hur andra ekonomer i teoretiska modeller har tänkt sig att röstköp borde gå till. Regeringen ser till att köpa röster där de kostar minst per styck, vilket i detta sammanhang innebär kommuner där en relativt hög andel marginalväljare har sin hemvist.⁶ Politikerna tänks försöka maximera bidragspengarnas politiska produktivitet. Det här mönstret återfanns redan i Roosevelts New deal-politik. I en tidig studie från 1974 visade Wright att en oproportionerligt stor andel av bidragspengar och beredskapsarbeten gick till delstater med relativt många elektorsröster per capita och med en hög variation (standardavvikelse) hos tidigare valresultat (ett tecken på lättrorliga väljare). Men det är förstås inte bara osäkra väljare som drar åt sig bidragspengar. Även kommuner med ett högt valdeltagande borde vara attraktiva för den nationella regeringen att »investera« i eftersom bidrag till personer som inte röstar är bortkastade i ett röstmaximeringsperspektiv. Johansson finner dock i en kommande artikel att svenska kommuner med högt valdeltagande inte har fått en större tilldelning av bidrag.

De graverande empiriska mönstren kan förstås inte utan vidare användas för att hålla ministrar juridiskt ansvariga för missbruk av bidragssystemen. Dahlberg och Johansson har visserligen offentligen utfrågats av Konstitutionsutskottet (27 mars 2001), men de vetenskapliga beviskraven är inte så tillförlitliga att missbruket kan anses vara ställt utom allt rimligt juridiskt tvivel.

Det saknas emellertid ett mellanled i Dahlberg och Johanssons studier – de belägger inte empiriskt att det är möjligt för en regering att köpa röster.⁷ Levitt och Snyder dokumenterar i en artikel i tidskriften

Journal of Political Economy att federala utgiftsprogram har haft en betydande effekt på utfallen i valen till det amerikanska representanthuset. Hundra dollar extra per capita innebär att den kandidat som sedan tidigare innehar den plats som valet gäller ökar sitt stöd bland väljarna med ungefär två procentenheter. Men detta samband ger inget motiv för en federal eller nationell regering att spendera mer pengar i vissa geografiska områden. Bidragens effekt har i deras statistiska modellspecifikation antagits vara konstant över tid och rum.⁸

BIDRAGENS EFFEKTER OCH VÄLJARNAS OSÄKERHET

När jag ville studera de här frågorna visade sig 1993 års svenska bidragsreform, i vilken de riktade (öronmärkta) kommunbidragen byttes mot generella bidrag, vara ett naturligt laboratorium av någorlunda hög klass. Kommunbidragen från staten är en viktig intäktskälla för kommunerna; under 1990-talet har den andel av kommunernas intäkter som kommer från staten legat mellan 15 och 20 procent. Förutom att önskvärda data finns tillgängliga för valen 1991 och 1994 gör förekomsten av en större bidragsreform det troligt att väljarna i viss utsträckning lät sina röster påverkas av bidragsförändringarna. I en representativ demokrati är detta ingen självklarhet; väljarna har att med en röst ta ställning i en rad frågor genom att rösta på ett parti eller en kandidat. Men eftersom 1993 års reform innebar en formidabel omvälvning av bidragssystemet finner jag det rimligt att anta att många väljare faktiskt utvärderade och tog ställning till det nya regelverket för kommunbidragen. Min bedömning är att 1993 års bidragsreform var av så pass stor politisk betydelse att dess effekter inte helt försvann i det brus som tillkommer när väljarna röstar på representanter och inte direkt i olika sakfrågor.⁹ Mer tveksamt är om väljarna under tiden mellan två reformer låter sig påverkas av bidragsförändringar inom ett fastlagt system.

Jag ställer två enkla frågor om kommunbidragen: om de påverkar regeringens valresultat ute i kommunerna och om denna effekt är större i kommuner med en hög andel osäkra väljare. Av metodologiska skäl är

frågorna emellertid inte helt enkla att besvara: för det första, eftersom det saknas ett tillförlitligt mått på andelen osäkra väljare och för det andra eftersom det är möjligt att orsakssambandet delvis kan vara omvänt så att bidragen påverkar valresultatet samtidigt som valresultatet influerar bidragen. I så fall kommer den statistiska analysen att lida av systematiska över- eller underskattningar.

I brist på ett vedertaget, objektivt mått mäter jag andelen osäkra väljare på fyra olika sätt: andelen väljare som själva uppger att de är osäkra på sitt partival,¹⁰ den historiska standardavvikelsen hos vänsterblockets (s, v och mp:s) andel av rösterna, avståndet mellan de två blocken i det senaste valet¹¹ samt, slutligen, ett något komplicerat mått på densiteten hos fördelningen av väljarnas underliggande ideologiska preferenser.¹² Det sista måttet, som introducerades av Johansson, tas fram i två steg utifrån geografiska skillnader hos intervjusvar i de svenska valundersökningarna. Nackdelen med ett mått som tas fram i flera steg är att det råder en viss osäkerhet om vad det egentligen mäter. Samtidigt har måttet den fördelen att det är konstruerat för att korrespondera mot en viktig variabel i de teoretiska modeller som ligger till grund för analysen.

Risken för omvänd kausalitet hanterar jag som brukligt är med hjälp av så kallade instrumentalvariabelmetoder. Poängen med dessa metoder är att man med hjälp av andra variabler (i mitt fall bidrag i valkretsens övriga kommuner) kan isolera den del av bidragen i en kommun som inte är korrelerad med andelen osäkra väljare i just den kommunen. När detta väl är gjort går det att med större säkerhet uttala sig om vilken effekt bidragen verkligen har på regeringens valresultat i kommunerna.¹³

Mina resultat visar, en smula förvånande, att till följd av reformen minskade den borgerliga regeringens stöd i samtliga kommuner eftersom väljarna bara föreföll att bry sig om de krympande *riktade* kommunbidragen. De påverkades varken av de generella eller av de totala kommunbidragen. Framför allt reagerade väljarna på bidrag till social-

tjänst, utbildning och kommunikationer. En obesvarad men för en studie av väljarbeteende mindre viktig fråga är varför Bildts borgerliga regering genomdrev en reform som minskade dess chanser att väljas om. Eftersom samtliga kommuners tilldelning av riktade bidrag minskade, förlorade den borgerliga regeringen väljare över hela landet på sin egen politik.

SVENSKA VÄLJARE ÄR TILL SALU

Resultaten innebär därmed att det skulle kunna vara möjligt för en sittande regering att köpa röster genom att dela ut mer riktade bidrag till kommunerna. En grov uppskattning ger vid handen att det skulle kosta ungefär 0,5 procent av BNP att förbättra sitt valresultat med en procentenhet. Annorlunda uttryckt kostar det ungefär 140 000 kronor att köpa en röst. Här bör det dock noteras att köpeskillingen måste komma någonstans ifrån och att jag i likhet med tidigare studier tyvärr helt bortser från skatter i analysen. Det finansieringstvång som varje regering ställs inför minskar förstås möjligheterna att köpa röster, men samtidigt är frågan om inte bidrag med rätt tajming – som de ekologiska bidrag Dahlberg och Johansson studerade – kan finansieras med skatter som tas ut antingen direkt efter valet eller på något mindre synligt sätt, så att nettoeffekten ändå blir betydande. En annan finansieringsmöjlighet är förstås att skära ner på andra slags offentliga utgifter som väljarna bryr sig mindre om.

I frånvaro av beskattningseffekter måste prislappen på 140 000 kronor ändå ses som en undre gräns för en röst som köps med en normal mix av riktade kommunbidrag. Samtidigt är kostnaden inte ens hälften så stor för bidrag till utbildning, socialtjänst och kommunikationer. Kostnaden skulle faktiskt kunna vara ännu lägre för bidrag som riktas till väljare på ett mer träffsäkert sätt än vad som möjliggörs av kommunbidragens geografiska avgränsning. Ett alternativ till direkta bidragspengar vore att regeringen gick in med åtgärder som reducerar arbetslösheten, förslagsvis nyanställningar i den offentliga sektorn.

Eftersom sänkt arbetslöshet ger fler röster till regeringen skulle detta kunna tänkas vara ett billigare sätt att köpa röster. En enkel jämförelse av de riktade bidragens och arbetslöshetens effekter på valresultaten visar dock att det skulle vara avsevärt dyrare att köpa röster genom att anställa arbetslösa personer i den offentliga sektorn.

En fråga som infinner sig är varför väljarna bara reagerar på de riktade och inte på de generella kommunbidragen. Möjligen kan det tänkas att riktade bidrag är mer synliga och därigenom svårare för kommunens lokala politiker att ta åt sig äran av. Dåligt informerade väljare kanske finner det rationellt att i större utsträckning tillskriva den nationella regeringen viljan och förmågan att gynna kommunen ekonomiskt när det är väl synligt att pengarna kommer från centralt håll. Ekonomer talar ibland om politikernas benägenhet att utnyttja väljarnas *fiskala illusion*, det faktum att många inte känner till hur höga skatterna egentligen är.¹⁴ Till följd av detta försöker politikerna osynliggöra skatterna och med samma logik borde de även se till att de utbetalade bidragen inte går någon väljare förbi.

Några pusselbitar kan dock läggas på plats efter en blick i österled. Samtidigt med den svenska bidragsreformen genomfördes en väldigt snarlik reform i Finland, och några av erfarenheterna från detta grannland kan användas till att försöka tolka de svenska resultaten. Oulasvirta noterar att särintressen och lobbygrupper ställs inför en ny situation när de riktade bidragen ersätts av generella bidrag. När bidragen inte längre går direkt till utgifter som gynnar vissa grupper av människor måste dessa människor i sin lobbying rikta sig direkt till de kommunala makthavarna. Detta är förstås en nackdel för grupper som endast finns representerade på nationell nivå. De flesta av omkring 600 intervjuade högre kommunala tjänstemän och politiker trodde också att 1993 års finska bidragsreform framför allt ökade den högsta kommunala ledningens makt på små och svaga gruppers bekostnad. För att återvända till de svenska resultaten vore det onekligen intressant att undersöka om de ökade generella kommunbidragen gav fler röster till de partier

som har makten lokalt i kommunerna istället för till den svenska regeringen och dess stödpartier. Om så är fallet skulle vi också ha en förklaring till varför många kommunalpolitiker var så angelägna om att 1993 års svenska bidragsreform skulle genomföras. Oulasvirta presenterar också ett möjligt motiv till den finska – och därmed också till den svenska – bidragsreformen: att politiker på nationell nivå vill delegera impopulära beslut om nedskärningar på känsliga områden till kommunala politiker.

När det gäller frågan om bidragen köpte fler röster i kommuner med fler osäkra väljare är mina resultat inte lika övertygande. Bidragens effekt på valresultaten beror visserligen på andelen osäkra väljare i kommunerna, men effektens storlek skiljer sig åt mellan de fyra olika måtten på andelen osäkra väljare. Om standardavvikelsen i vänsterblockets andel av rösterna används som mått har vi som väntat att bidragens effekt är större i kommuner med en högre andel osäkra väljare. Använder vi istället den andel väljare som själva uppger att de är osäkra som mått gäller dock det omvända förhållandet, att bidragens effekt är lägre i kommuner med en hög andel osäkra väljare. Måttet avstånd mellan blocken uppvisar inte någon interaktionseffekt med bidragen. Även om densiteten hos fördelningen av väljarnas ideologiska preferenser i vissa fall (beroende på hur detta mått beräknas) uppvisar det förväntade interaktionssambandet är stödet på det hela taget alltså svagt för att andelen osäkra väljare blåser upp effekten av bidrag på regeringens valresultat i kommunerna. Inte heller är det så att bidragen hade en större effekt i de kommuner där andelen osäkra väljare (enligt måttet avstånd mellan blocken) ökat kraftigast sedan den närmast föreliggande bidragsreformen, som inträffade 1988.

Mina resultat skiljer sig från Levitt och Snyders amerikanska resultat på ett intressant sätt. De finner att det endast är små men kraftigt varierande bidragsprogram avsedda för specifika regioner som ger fler röster. Eftersom de riktade bidragen i mitt datamaterial varierar mindre än de generella och eftersom utbildning och socialtjänst (som påverkade

de svenska väljarna kraftigt) är de två största bidragskategorierna, pekar mina resultat här i en annan riktning. Skillnader i synlighet skulle kunna förklara denna motsägelse. I Sverige kan riktade bidrag tänkas vara mer synliga för väljarna, men eftersom alla bidragen i Levitt och Snyders amerikanska undersökning är riktade och inte generella måste eventuella skillnader i synlighet mellan de amerikanska bidragen bero på andra faktorer än hur pengarna kan disponeras. Levitt och Snyder är mer inne på att väljarna belönar och bestraffar politiker för förändringar i de bidrag som inte rutinmässigt betalas ut i enlighet med mer eller mindre bestående regler. Eftersom jag studerar en bidragsreform där alla bidrag förändrades rejält är dock en sådan skillnad mellan olika bidragskategorier mindre trolig i min undersökning.

4. Avslutande kommentarer

Egenintresset är viktigt för de svenska väljarna. Den typiske väljaren bryr sig om hur den egna privatekonomin utvecklas och om han själv har ett arbete eller inte. Riktade kommunbidrag som går till den egna kommunen förmår också väljarna att ta ställning för den sittande nationella regeringen. Därmed är public choice-teori i högsta grad relevant vid analys av svensk politik.

Att säga något om årets val är förstås vanskligt. Socialdemokraterna och deras två stödpartier (v och mp) fick tillsammans en nästan exakt lika stor andel av rösterna som i 1998 års riksdagsval. Enligt min modell borde denna allians av partier, allt annat lika, ha gynnats av att arbetslösheten sjönk under hela mandatperioden. Däremot påverkade den låga och relativt stabila inflationen knappast årets valresultat. Sannolikt kommer inflationen inte att påverka något svenskt valresultat så länge riksbanken är oberoende och inflationsmålet trovärdigt. Vad gäller bidrag är införandet av maxtaxa i barnomsorgen det som intresserar

mig mest. Maxtaxan kan onekligen betraktas som en typ av röstköp genom att kommunerna på ett övertydligt sätt erhåller statliga pengar som direkt minskar de månatliga utgifterna för stora väljargrupper.

Som demokrat måste jag dock erkänna att mycket av det som i artikeln har kallats för röstköp lika gärna kan vara en styrka som en svaghet hos vårt politiska system. Det vore förstås djupt tragiskt om demokratin skulle reduceras till ett schackrande om makten där pengar helt och hållet slussas omkring efter sin politiska produktivitet för att i slutändan hamna hos de människor som allra helst önskar leva på andras bekostnad. Samtidigt kan många av röstköpen också ses som tecken på att regeringen har uppfattat vad medborgarna värderar allra högst och ser till att leverera just detta. I det första fallet har vi ett demokratiskt problem; i det senare en fungerande demokrati. Om röstköp betraktas som ett problem aktualiseras Buchanan och Congletons förslag om en konstitutionell generalitetsprincip, under vilken bidragen måste vara lika höga för alla medborgare. Med en generalitetsprincip skulle det inte längre vara möjligt att köpa röster genom att koncentrera bidrag till grupper av osäkra väljare. Lägg märke till att problemet med röstköp medelst kommunbidrag uppkommer utan att grupper av väljare aktivt och på politisk väg försöker tillskansa sig resurser.

Oavsett vilken syn man anlägger på röstköp torde det ligga i medborgarnas gemensamma intresse att bidragsbeslut tas av riksdagen och inte av regeringen. Tydliga bidragsregler samt en öppen och lättbegriplig behandling av ansökningar och bidragsrätter skulle dämpa misstankarna om taktiska röstköp och i bästa fall även stimulera medborgarna att i större utsträckning försöka följa med i politikens vindlingar. Demokratin har dåliga förutsättningar att fungera som ett folkupplysningsprojekt om medborgarna misstänker att de politiska besluten endast tjänar till att öka chanserna för att de styrande politikerna ska väljas om.

Litteratur

- Alesina, A., N. Roubini & G. Cohen (1997), *Political Cycles and the Macroeconomy*, Cambridge MA: MIT Press.
- Anderson, C. (1995), *Blaming the Government: Citizens and the Economy in Five European Democracies*, Armonk: Sharpe.
- Arulampalam, W., A. Booth & M. Taylor (2000), »Unemployment Persistence«, *Oxford Economic Papers* 52, 24–50.
- Berggren, N. (2001), »Fiskal illusion och en konstitutionell princip för transparens«, i Berggren, N., N. Karlsson & J. Nergelius (red.), *Demokratins konstitutionella val*, Stockholm: City University Press, 129–163.
- Buchanan, J. (1959), »Positive Economics, Welfare Economics, and Political Economy«, *Journal of Law and Economics* 2, 124–38.
- Buchanan, J. & R. Congleton (1998), *Politics by Principle, Not Interest: Towards Nondiscriminatory Democracy*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Carlsen, F. (1998), »Rational Partisan Theory: Empirical Evidence for the United States«, *Southern Economic Journal* 65(1), 64–82.
- Carlsen, F. & E. Pedersen (1999), »Rational Partisan Theory: Evidence for Seven OECD Economies«, *Economics and Politics* 11, 13–32.
- Dahlberg, M. & E. Johansson (2000), »Om regeringars röstköpsbeteende«, *Ekonomisk Debatt* 28, 305–316.
- Dahlberg, M. & E. Johansson (2002), »On the Vote-Purchasing Behavior of Incumbent Governments«, *American Political Science Review* 96, 27–40.
- De Boef, S. & J. Nagler (2002), »Group Economic Performance, Economic Voting and Electoral Accountability«, uppsats presenterad vid Midwest Political Science Associations årliga möte.
- Dixit, A. & J. Londregan (1996), »The Determination of Success of Special Interests in Redistributive Politics«, *Journal of Politics* 58, 1132–1155.
- Faust, J. & J. Irons (1999), »Money, Politics and the Post-War Business Cycle«, *Journal of Monetary Economics* 43, 61–89.
- Fregert, K. (1994), *Wage Contracts, Policy Regimes and Business Cycles: A Contractual History of Sweden 1908–1990*, Lund Economic Studies 54, Lunds universitet.
- Gerber, E. (1996), »Legislative Response to the Threat of Popular Initiatives«, *American Journal of Political Science* 40(1), 99–128.
- Goodhart, C. & R. Bhansali (1970), »Political Economy«, *Political Studies* 18, 43–106.
- Hibbs, D. (1977), »Political Parties and Macroeconomic Policy«, *American Political Science Review* 71, 1467–1487.
- Hibbs, D. (1986), »Political Parties and Macroeconomic Policies and Outcomes in the United States«, *American Economic Review* 76, 66–70.
- Holmberg, S. (1984), *Väljare i förändring*, Stockholm: Liber förlag.
- Johansson, E. (2002), »Intergovernmental Grants as a Tactical Instrument: Empirical Evidence from Swedish Municipalities«, under publicering i *Journal of Public Economics*.
- Jordahl, H. (2002), *Essays on Voting Behavior, Labor Market Policy, and Taxation*, Nationalekonomiska institutionen, Economic Studies 61, Uppsala universitet.
- Kinder D. & R. Kiewiet (1979), »Economic Discontent and Political Behavior: The Role of Personal Grievances and Collective Economic Judgements in Congressional Voting«, *American Journal of Political Science* 23, 495–527.
- Kinder D. & R. Kiewiet (1981), »Sociotropic Politics«, *British Journal of Political Science* 11, 129–161.
- Krause, G. (1997), »Voters, Information Heterogeneity, and the Dynamics of Aggregate Economic Expectations«, *American Journal of Political Science* 41, 1170–1200.
- Kramer, G. (1971), »Short-Term Fluctuations in U.S. Voting Behavior, 1896–1964«, *American Political Science Review* 65, 131–143.
- Levitt, S. & J. Snyder (1997), »The Impact of Federal Spending on House Election Outcomes«, *Journal of Political Economy* 105, 30–53.
- Lewin, L. (1988), *Det gemensamma bästa: om egenintresset och allmänintresset i västerländsk politik*, Stockholm: Carlsson.
- Lewis-Beck, M. (1988), *Economics and Elections, The Major Western Democracies*, Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Lewis-Beck, M. & M. Paldam (2000), »Economic Voting: An Introduction«, *Electoral Studies* 19, 113–121.

- Lewis-Beck, M. & M. Stegmaier (2000), »Economic Determinants of Electoral Outcomes«, *Annual Review of Political Science* 3, 183–219.
- Lindbeck, A. (1976), »Stabilization Policy in Open Economies with Endogenous Politicians«, *American Economic Review* 66, 1–19.
- Lindbeck, A. & J. Weibull (1993), »A Model of Political Equilibrium in a Representative Democracy«, *Journal of Public Economics* 51, 195–209.
- Markus, G. (1988), »The Impact of Personal and National Economic Conditions on the Presidential Vote: A Pooled Cross-sectional Analysis«, *American Journal of Political Science* 32, 137–154.
- Markus, G. (1992), »The Impact of Personal and National Economic Conditions on Presidential Voting: 1956–1988«, *American Journal of Political Science* 36, 829–834.
- Moberg, E. (2001), »Leif Lewin, Self-Interest and Public Interest in Western Politics: Erik Moberg's comment«, *Two Positions*, <http://www.mobergpublications.se/positions/self-interest.html>, (2002-09-23).
- Mueller, J. (1970), »Presidential Popularity from Truman to Johnson«, *American Political Science Review* 64, 18–34.
- Nannestad, P. & M. Paldam (1994), »The VP-function: A Survey of the Literature on Vote and Popularity Functions after 25 Years«, *Public Choice* 79, 213–245.
- Nannestad, P. & M. Paldam (1995), »It's the Government's Fault! A Cross-section Study of Economic Voting in Denmark, 1990/3«, *European Journal of Political Research* 28, 33–62.
- Nannestad, P. & M. Paldam (1997), »From the Pocketbook of the Welfare Man: A Pooled Cross-Section Study of Economic Voting in Denmark 1986–1992«, *British Journal of Political Science* 27, 119–136.
- Oulasvirta, L. (1997), »Real and Perceived Effects of Changing the Grant System from Specific to General Grants«, *Public Choice* 91, 397–416.
- Pommerehne, W. (1978), »Institutional Approaches to Public Expenditures: Empirical Evidence from Swiss Municipalities«, *Journal of Public Economics* 9, 163–201.
- Powell G. & D. Whitten (1993), »A Cross-National Analysis of Economic Voting: Taking Account of the Political Context«, *American Journal of Political Science* 37, 391–414.
- Rice, S. (1928), *Quantitative Aspects of Politics*, New York: Alfred A. Knopf.
- Rogoff, K. (1990), »Equilibrium Political Budget Cycles«, *American Economic Review* 80, 21–36.
- Stein, R. & K. Bickers (1994), »Congressional Elections and the Pork Barrel«, *Journal of Politics* 56, 377–399.
- Stigler, G. (1973), »General Economic Conditions and National Elections«, *American Economic Review* 63, 160–167.
- Tibbitts, C. (1931), »Majority Votes and the Business Cycle«, *American Journal of Sociology* 36, 596–606.
- Wright, G. (1974), »The Political Economy of New Deal Spending: An Econometric Analysis«, *Review of Economics and Statistics* 56, 30–38.
- Åkerman, J. (1946), *Ekonomiskt skeende och politiska förändringar*, Lund: Gleerup.
- Åkerman, J. (1947), »Political Economic Cycles«, *Kyklos* 1, 107–117.

Noter

1. Att endast göra skillnad på individuell och nationell nivå innebär förstås en förenkling mot verklighetens mer kontinuerliga väljarbedömningar. En intressant och obesvarad fråga är hur långt väljarnas eventuella altruism sträcker sig geografiskt eller i någon annan dimension. Hibbs har betonat skillnader mellan sociala grupper och argumenterar på detta vis för att risken att förlora sitt arbete är större bland människor med låg inkomst och social status. Ett av de få starka resultaten i ett konferensbidrag av De Boef och Nagler som undersöker flera olika skillnader mellan grupper, är just att amerikanska låginkomsttagare i rollen som väljare reagerar kraftigare på en ökande arbetslöshet än vad medel- och höginkomsttagare gör. Sådana skillnader mellan grupper av människor kan alltså mycket väl vara relevanta för väljarbeteendet. Väljarnas altruism kanske inte sträcker sig utanför kommungränsen eller den egna yrkesgruppen. En relaterad fråga är i vilken utsträckning väljarnas förmåga att samla in, bearbeta och bedöma information skiljer sig åt inbördes. Enligt Krause bygger välutbildade amerikaner i relativt mindre utsträckning sina ekonomiska förväntningar på den typ av bakåtblickande uppgifter som används i min svenska studie. Trots att gruppskillnader skulle kunna vara viktiga för förståelsen av väljarnas beslut har de emellertid lämnats utanför så gott som alla empiriska studier på området.

2. Se dock <http://www.mobergpublications.se/positions/self-interest.html> för Erik Mobergs kritik av detta påstående och dess implikationer för public choice-teorin.

3. Det är värt att notera att resultaten inte förändras nämnvärt om jag istället beräknar förändringarna i arbetslösheten utifrån en vidare definition av arbetslöshet som också inkluderar personer i kortvariga arbetsmarknads-politiska åtgärder.

4. Standardavvikelse är ett statistiskt mått som anger spridningen hos en grupp observationer. Ju större skillnad mellan olika observationer, desto högre är standardavvikelsen.

5. Det är omtvistat huruvida det finns systematiska skillnader mellan höger- och vänsterregeringar med avseende på makroekonomiska utfall. I sin så kallade partisanmodell visar Hibbs att USA:s arbetslöshet har varit lägre och inflationen högre under demokratiska än under republikanska presidenter. Mönstret tycks dock inte gå att förklara med systematiska skillnader i penningpolitik när den empiriska analysen görs i en komplicerad ekonomisk modell (en så kallad vektorautoregressiv modell) som tar hänsyn till att valresultaten påverkas av den ekonomiska utvecklingen. Alesina, Roubini och Cohen har inkorporerat rationella förväntningar i sin partisanmodell på ett sådant sätt att en oväntad valseger för vänstern leder till högre tillväxt och lägre arbetslöshet. Deras modell bygger på att många lönekontrakt redan är ingångna och ej kan ändras. Därmed torde modellen ha problem att förklara skillnader mellan svenska regeringar eftersom lönekontrakten i vårt land, enligt Fregerts doktorsavhandling i ämnet, vanligen omförhandlas i början av året efter ett val. Ett empiriskt test som genomförts av Carlsen och som inkluderar data om lönekontraktens längd och förekomst ger heller inget stöd för den rationella partisanmodellen i USA. Däremot finner Carlsen och Pedersen i en senare studie visst stöd för den rationella partisanmodellen i Storbritannien, Kanada och Australien – men inte i fyra andra OECD-länder, däribland USA och Sverige. I Sverige har socialdemokraternas politiska dominans varit så utsträckt över tiden att det är svårt att göra motsvarande jämförelse, men vi kan notera att arbetslösheten var rekordhög och stigande under de tre borgerliga regeringsåren 1992–1994. På toppen 1994 var den öppna arbetslösheten 10,3 procent och ytterligare 5,5 procent av arbetskraften befann sig i arbetsmarknadspolitiska åtgärdsprogram

6. En invändning mot att studera skillnader mellan svenska kommuner är att, till skillnad från i ett majoritetsvals system, saknas det i ett proportionellt vals system en direkt anledning för de styrande politikerna att försöka fånga in de osäkra väljarna med hjälp av en geografisk avgränsning. Bättre då att göra avgränsningen efter just den dimension som förmår fånga så många osäkra väljare som möjligt. Om det till exempel skulle visa sig att föräldrar är väldigt osäkra väljare förefaller höjt barnbidrag eller varför inte maxtaxa

i barnomsorgen vara lovande alternativ för den kalkylerande röstfiskaren. Samtidigt måste regeringen förstås se till att röstköpen inte blir så uppenbara att de inte kan döljas i fördelningsretorikens täta dimmor.

7. Det går också att fråga sig varför kommuninvånare överhuvudtaget skulle rösta på en regering som har givit dem bidrag. Regeringen kan ju inte ta tillbaka deras bidrag om de inte röstar som avsett. En möjlig förklaring är att röstköpen sträcker sig över flera mandatperioder och att regeringen – om den väljs om – drar ner på bidragen till kommuner där väljarna inte reagerade på dem. En annan förklaring är att väljarna inte känner till exakt hur villig regeringen är att ge bidrag till just deras kommun. Det enda de kan göra är att observera hur mycket bidrag de får och på grundval av detta uppskatta regeringens inställning till deras egen kommun.

8. I en artikel av Stein och Bickers framförs argument för att skillnader mellan olika distrikt är viktiga för hur stor effekt nya bidrag har på kongressledamöternas valresultat. De visar – föga förvånande – att individer som känner till de nytillkomna bidragens existens röstar på sitt distrikts nuvarande kongressledamot med en högre sannolikhet än vad de sämre informerade väljarna gör. Därmed skulle organiserade särintressen och människor med ett stort intresse för stat och politik kunna tänkas få mer bidrag än andra eftersom deras kunskap innebär att de i större utsträckning kan förväntas reagera på bidragen.

9. Ett relaterat problem i en representativ demokrati är att väljarna inte alltid har anledning att tro att de valda politikerna gör som de vill, speciellt inte i en enskild fråga. Om väljarna inte kan påverka i sakfrågor kanske de istället lägger sina röster på politiker som ger intryck av att vara kompetenta, trovärdiga eller charmerande. Till exempel förklarar det så kallade medianväljarteoremet, som säger att de politiska besluten överensstämmer med vad »medianväljaren« allra helst föredrar, bara storleken på de offentliga utgifterna i de Schweiziska kommuner som använder sig av direkt demokrati och alltså inte i de kommuner där besluten fattas av valda representanter. I USA ligger reglerna för abort betydligt närmare medianväljarens preferenser i de delstater där medborgarna kan initiera folkomröst-

ningar i frågan. Därmed framstår det onekligen som önskvärt att studera folkomröstningar. För Sveriges del är problemet bara det att, med undantag för den snåriga pensionsfrågan 1957, har ingen av de fem nationella folkomröstningarna handlat om ett huvudsakligen ekonomiskt spörsmål. Det som återstår är att studera väljarbeteende i de allmänna valen, vilket förstås är intressant eftersom valet av representanter är avgörande för vilka politiska beslut som fattas i Sverige.

10. Mer precist räknas de väljare som osäkra som uppgav att de inte var säkra på vilket parti de skulle rösta på och som samtidigt uppgav att deras bästa och näst bästa parti tillhörde olika block.

11. Även om avståndet mellan de båda alternativen använts i flera tidigare studier som ett mått på andelen osäkra väljare är måttet problematiskt eftersom det bygger på att den underliggande fördelning av väljarnas ideologiska preferenser är symmetrisk och entoppig (endast har ett lokalt maximum).

12. En hög densitet innebär att kommunbidragen kan förmå en hög andel väljare att rösta för ett regeringsalternativ som de motsätter sig av ideologiska skäl.

13. I den beskrivna instrumentalvariabelmetoden måste valkretsar som endast består av en kommun exkluderas från den statistiska analysen. Anledningen är att det för dessa kommuner inte finns några andra kommuner i valkretsen som kan fungera som instrument för bidragen. De kommuner som av denna anledning måste exkluderas är Stockholm, Gotland, Malmö och Göteborg. Eftersom även Nyköping, Gnesta och Trosa exkluderas (på grund av de två senare bröt sig ur Nyköping 1992) bygger den statistiska analysen på 279 kommuner som var och en observeras 1991 och 1994.

14. Se Berggrens kapitel »Fiskal illusion och en konstitutionell princip för transparens« i boken *Demokratins konstitutionella val* för en beskrivning av detta fenomen med exempel från Sverige.

Hittills utgivna skrifter i Bertil Ohlin Institutets skriftserie

1. Se människorna – ett försök att göra debatten om svensk flyktingpolitik mindre anonym. Emelia Frennmark och Merit Wager.
2. Hur allvarlig är ålderschocken? En kritisk analys av Sveriges demografiska problem. Martin Karlsson.
3. Nationalekonomi, privatekonomi och kommunbidrag: Om plånboksröstning och röstköp i svenska riksdagsval. Henrik Jordahl.

Skrifterna kan laddas ner på www.ohlininstitutet.org